

CZĘŚĆ III: RECENZJE

BOGUSŁAW ŚLIWERSKI, „EDUKACJA (W) POLITYCE. POLITYKA (W) EDUKACJI. INSPIRACJE DO BADAŃ POLITYKI OŚWIATOWEJ”, OFICyna WYDAWNICZA „IMPULS”, KRAKÓW 2015, WYD. 1, SS. 676

BOGUSŁAW ŚLIWERSKI, „EDUCATION (IN) POLITICS. POLITICS IN EDUCATION. INSPIRATIONS FOR RESEARCHING EDUCATIONAL POLICY”, THE „IMPULS” PUBLISHING HOUSE, KRAKÓW 2015, ED. 1, PP. 676

Jolanta Skubisz

Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych

Skubisz J. (2016), *Recenzja książki „Edukacja (w) polityce. Polityka (w) edukacji. Inspiracje do badań polityki oświatowej”*. Rozprawy Społeczne, 3 (10), s. 86-88.

Autorem recenzowanej książki jest Bogusław Śliwerski, profesor zwyczajny Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Jest on powszechnie znany i uznanym badaczem zagadnień związanych szeroko rozumianym wychowaniem, edukacją i pedagogiką, postrzega te zagadnienia w kontekście zmian we współczesnym świecie (m.in. globalizacji edukacji) i współczesnej pedagogice. Procesy globalizacji a także rola i znaczenie współczesnej edukacji w przestrzeni publicznej (narzucająca przez politykę rządów i samorządu terytorialnego) niewątpliwie skłaniają autora, jak to sam podkreśla do wydobycia z dotychczasowych badań porównawczych oraz dyskursu publicznego wiedzy w przedmiocie czynników politycznych, które mogą sprzyjać siłom napędowym, optymalizują podejmowanie właściwych decyzji czy rozwiązywanie problemów w edukacji.

Jest to zatem wiodący cel najnowszej książki Profesora, która stanowi kolejną wybitną pozycję naukową w Polsce. Książka ta stanowi nie tylko przykład całościowego i otwartego dyskursu naukowego, ale przede wszystkim jest swoistą naukową „Białą Księgą” istotnych i kluczowych problemów polskiego systemu edukacyjnego oraz stanu polityki oświatowej w III RP¹.

Samo ujęcie tematu książki jest zarówno w formule, jak i retoryce niejednoznaczne. Brakuje tutaj wyjściowego desygnatu związków (konfiguracji) obszarów edukacji i polityki. Autor podkreśla, iż sam temat książki jest złożony i trudny do zdefiniowania albowiem dotyczy różnych płaszczyzn „styku” obszarów między polityką a edukacją.

W tym też to kontekście docenia on rolę rozpraw naukowych i publikacji z dziedziny właśnie wpływu polityki na myśl i praktykę edukacyjną, m.in. Z. Melosika, M. Dudzikowej, Z. Kwiecińskiego, T. Szkudlarka, J. Gęsickiego, A. Nalaskowskiego, K. Przyszczypkowskiego, Cz. Banacha i M.J. Szymańskiego i innych. Autor książki podkreśla więc, że rozprawy te, zawarte w nich poglądy i stanowiska mają charakter inspirujący w dyskursie naukowym, jednocześnie mają wydźwięk pozytywny i racjonalny do wzorowania się, a nie do naśladownictwa.

Na podstawie treści książki można wysnuć przeswiadczenie, iż temat książki jest centralnym problemem badawczym, który Bogusław Śliwerski stara się zdefiniować i opisać poprzez analizę politologiczną, pedagogiczną, socjologiczną, filozoficzną i prawno-ekonomiczną. Całość recenzowanej pracy naukowej stanowi swoisty i zarazem umowny zbiór oddzielnych studiów o określonej myśli przewodniej oraz wspólnej kompozycji powiązanych w całość redakcyjną. Są to studia przeglądowo-polemiczne, które odpowiednio zbierają i konfrontują z sobą wnioski z wielu publikacji źródłowych z zamiarem usystematyzowania obszaru badań z dziedziny edukacji i polityki. Odnoszą się do wielu wcześniejszych już publikacji, kwestionując jednak w wielu przypadkach wiarygodność opisu przedstawionych w nich badań naukowych.

Książka jest podzielona na pięć głównych części, które odnoszą się do:

- polityki w kluczowych dla badań oświatowych naukach społecznych,
- relacji pedagogiki a polityki,
- metod upolityczniania edukacji,
- wybranych metod badań polityki oświatowej/edukacyjnej,

1 Podobną problematyką edukacji i dylematów polityki oświatowej w okresie międzywojennym zajmuje się Ludwik Malinowski w książce wydanej także w 2015 roku pt. „Wychowanie państwowe w drugiej Rzeczypospolitej”, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

Adres korespondencyjny: Jolanta Skubisz, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, ul. Szczęśliwicka 40, 02-353 Warszawa, e-mail: j.skubisz@wp.pl, tel. 22 589 36 00

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0), <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>.

– miejsca pedagogów wobec polityki oświatowej.

Całość publikacji jest opatrzona wstępem oraz tekstem „Zamiast zakończenia”.

Bogusław Śliwerski zastosował retoryczną inwencję, potwierdzając już znaną z innych jego prac wyjątkową umiejętność (wiedzę) wynajdywania myśli, selekcję, wiadomości (informacji) oraz sposobów rozwiązywania postawionych problemów. Nie wymyśla tematów, lecz wynajduje je w rzeczywistości, myśli i pamięci odnoszących się do zagadnień ogólnych.

Wpisują się one tutaj w założenia arystotelesowskiej teorii retorycznej toposów, stawiając w książce 81 tez ogólnych i 40 zagadnień szczegółowych (konkretnych) zlokalizowanych w badanych dziedzinach wiedzy, tj. edukacji i polityki, przybierając postać szczegółowych hipotez.

W książce mamy prawdziwą kolekcję argumentów naukowych, które należy określić doskonałym „dowodzeniem” (argumentowaniem), realizując w pełni zasadę kontekstu perswazyjnego.

Tyczy to przede wszystkim aspektów pojęciowych dotyczących edukacji i polityki.

Bogusław Śliwerski w temacie książki wprost nie artykułuje, do jakiego rodzaju (typu) polityki odnosi się w badanym obszarze edukacyjnym. Analizowana problematyka mieści się w obszarze polityki edukacyjnej, polityki oświatowej czy też polityki kształcenia, polityki naukowej i polityki innowacyjnej. W teorii nauk politycznych spotyka się różne znaczenia pojęć tychże polityk, a także ich używanie zamiennie. W książce przypisuje się szczególną rolę i znaczenie polityce edukacyjnej i oświatowej. To właśnie polityka edukacyjna jest spośród innych rodzajów polityk dotyczących edukacji jest gwarantem realizacji prawa do edukacji, jako jednego z podmiotowych praw społeczno-ekonomicznych i to w warunkach prowadzenia „bezpiecznego procesu” edukacyjnego. Polityka ta powinna być promotorem i akceleratorem pożądanym zmian w edukacji, które następują we współczesnym świecie (Europie i Polsce). Przecież nikt nie zaprzecza, iż edukacja to proces przekazywania z pokolenia na pokolenie dziedzictwa kulturowego (wiedzy, umiejętności, systemów wartości) określonej społeczności za pośrednictwem specyficznej instytucji społecznej, jaką jest szkoła. Edukacja ma kluczowe znaczenie dla rozwoju ekonomicznego oraz rozwoju społeczeństwa.

Natomiast w praktyce polityka oświatowa jako dyscyplina naukowa oznacza działania państwa obejmujące całokształt problemów dotyczących ustroju szkolnictwa, organizacji procesu nauczania oraz metod kształcenia i wychowania. Zdaniem recenzentki nie można tu mówić o prymacie, któregoś z rodzaju polityk, ale niewątpliwie polityka edukacyjna w jakimś sensie materializuje się w realizacji polityki oświatowej.

Wśród wielu przywoływanych w książce kryteriów pojęciowych różnicujących pojęcia polityki edukacyjnej i polityki oświatowej na uwagę zasługuje kryterium zasięgu przestrzennego danego rodzaju

polityki. Otóż polityka edukacyjna państwa jest jego polityką wewnętrzną lub zewnętrzną (globalizacja, europeizacja), ze względu zaś na kryterium dziedziny życia społecznego obejmuje ona system oświatowo-wychowawczy państwa wraz z założonymi celami kształtowania w nim m.in. świadomości, postaw i kultury politycznej podmiotów edukacji. Wykładnikiem polityki oświatowej jest podejmowanie przez władze edukacyjne decyzji w sprawach powszechnie obowiązujących programów kształcenia (podstaw kształcenia ogólnego), wprowadzanie standardów edukacyjnych do rozwiązywania problemów kształcenia i wychowania oraz oceniania ich skuteczności i efektywności, kształtowanie ustroju szkolnego.

Jednakże w tym miejscu należy także podkreślić za Bogusławem Śliwerskim, iż edukacja była i jest traktowana, jako instrument władzy publicznej do realizacji określonych interesów i celów społecznych, partyjnych, kulturowych w ramach obszaru założeń i celów danego rodzaju polityki (edukacyjnej czy też oświatowej). Słusznie tutaj należy przyjąć uwagi o znaczeniu tegoż instrumentu politycznego, tj. interesu politycznego, jako całości lub poszczególnych decyzji dotyczących rozdziału wartości politycznych w konkretnym kierunku, postrzeganym przez zainteresowanych do osiągnięcia wcześniej uświadomionych i wyartykułowanych celów. Dla osiągnięcia tychże celów stosowane są określone metody upolityczniania edukacji, które w książce są wyjątkowo starannie opisane i oceniane.

Termin „upolitycznienie” jest w tym kontekście określeniem złożonego, wieloaspektowego mechanizmu współzależności między polityką a zjawiskami formalnie czy pierwotnie niezaliczanymi do jej zakresu - do przenikania polityki we wszystkie dziedziny życia, w tym do edukacji, do więcej niż integracji, - do podporządkowania zjawisk i przemian społecznych regułom i funkcjom polityki. Synonimem „upolitycznienia” jest też termin „polityzacja”.

Edukację w szerokim znaczeniu generuje także proces polityzacji, który sprowadza się do kształtowania ideologicznych przekonań o słuszności istniejącego porządku prawnego, ekonomicznego i organizacyjnego (w tym słuszności istniejącego porządku w zakresie prowadzonej polityki edukacyjnej i oświatowej).

W realizacji określonej polityki edukacyjnej czy też oświatowej według Śliwerskiego znaczącą rolę spełnia tutaj także zjawisko „polityczności” edukacji. Otóż „cecha polityczności” ma charakter relacyjny lub kontekstowy, gdyż związana jest nie po prostu z jakąś samoistnością czy samowystarczalnością „polityki”, lecz z wzajemnym przenikaniem się „polityki” i „niepolityki” oraz ze współzależnością różnych „niepolitycznych” sfer życia społecznego, która podlega regulacji i kontroli w decyzjach i działaniach organów państwa.

Wspomniane wyróżniki polityczności edukacji w ramach polityki edukacyjnej czy też oświatowej są tutaj rozpatrywane w płaszczyźnie współzależności obszarów tychże polityk oraz wyniku dyskursu na-

ukowego przedstawiającego określoną perspektywę myślową umożliwiającą opowiadanie się w różnych konfliktach (sprzeczności interesów) ideologicznych, moralnych, politycznych i społecznych.

Natomiast odniesienie się pojęcia „polityki”, jako sfery autonomicznej i warunkującej różne sfery życia społecznego, w tym także „edukację” nie jest tutaj traktowane, jako funkcjonujące dualizmy „edukacja i polityka” oraz „polityka a edukacja”.

Mamy tutaj więc do czynienia z pojęciem polityki konkretyzującym się w przedmiotowym odniesieniu tj., łącznie do polityki edukacyjnej i polityki oświatowej.

Bogusław Śliwerski ukazał nadto nieuzasadniony i szkodliwy społecznie prymat centralnej polityki oświatowej w odniesieniu do systemu edukacyjnego. Ten fakt powoduje, iż zagadnienie tegoż prymatu jest przesłanką inspirującą i dominującą do potrzeby bacznego i wnikliwego badania celów i zasad realizacji tej polityki. Słusznie tutaj podnosi się fakt, iż w Polsce dotychczasowe badania edukacyjne nie cieszyły się dotąd wysokim prestiżem. Brakuje też interdyscyplinarnego oraz systemowego podejścia do badań edukacji. W konsekwencji w wielu obszarach brak jest wiarygodnych wyników badań potrzebnych i niezbędnych do prowadzenia skutecznej polityki edukacyjnej i polityki oświatowej. Niepokojące jest, jak to słusznie wskazuje autor, iż wiedza o polskim systemie edukacji jest wciąż fragmentaryczna. Wyniki badań nie obejmują w równym stopniu wszystkich etapów edukacji, które nie mają charakteru systematycznego i kompleksowego oglądu rzeczywistości edukacji, aby stanowiły podstawy do racjonalizacji decyzji na różnych poziomach edukacji.

Ma to swoje odzwierciedlenie także w obszarze polityki oświatowej, która w ostatnich latach podlega ciągłym i znaczącym zmianom. Na podstawie przedstawionej analizy i oceny polityki oświatowej ostatniego 25-lecia koniecznym jest i to pilne wypracowanie określonych mechanizmów społeczno-prawnych dotyczących:

- wyraźnego zdefiniowania zasad i celów współczesnej polityki oświatowej, która będzie wypo-

sażona w skuteczne instrumentaria chroniące przed nieodpowiedzialnymi działaniami polityków w „edukacji” oraz nierespektowania przez nich społecznego interesu środowiska pedagogicznego,

- ograniczenia przyzwolenia na deklaracje polityków, implikujące błędne decyzje oświatowe,
- prawnych możliwości dla wszystkich środowisk pedagogicznych skutecznego sprzeciwu na prezentacje jedynie słusznych programów w formie haseł bez wiarygodnych dowodów z badań naukowych i obserwacji, bez eksperymentowania na żywym organizmie polskich szkół,
- przeprowadzanie solidnych i wartościowych analiz oczekiwań i zachowań wszystkich środowisk zajmujących się polską edukacją,
- utrwalenia stałej praktyki socjotechnicznej w realizacji polityki oświatowej, tzn. najpierw cel i sens działania a potem szczytne hasła.

Książka Bogusława Śliwerskiego jest szczególnym przesłaniem do środowiska pedagogiczno-politycznego, apelem o właściwą dynamikę podejmowania badań edukacyjnych postrzeganych w szerokiej perspektywie wzmocnienia związku między badaniami naukowymi, wiedzą ekspercką a potrzebami polityki i praktyki. Tyczy to przede wszystkim ciągłej i systematycznej analizy polityki i rzeczywistości oświatowej oraz naukowego monitoringu wzajemnych wpływów i oddziaływań zarówno prawnych, jak i pozaprawnych polityki edukacyjnej.

Literatura:

1. Śliwerski B. (2015), *Edukacja (w) polityce Polityka (w) edukacji. Inspiracje do badań polityki oświatowej*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
2. Malinowski L. (2015), *Wychowanie państwowe w drugiej Rzeczypospolitej*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa.